

Μακεδονικά

Τόμ. 26 (1987)

Αφιερύεται εις την μνήμην Χρίστου Ευαγγ. Λαμπρινού, Αθανασίου Ιω. Κωνσταντινίδου

Ο σύνδεσμος γραμμάτων και τεχνών νομού Κοζάνης και το ιστορικό, λαογραφικό και φυσικής ιστορίας μουσείον νομού Κοζάνης

Κωνσταντίνος Α. Βαβούσκος

doi: [10.12681/makedonika.1087](https://doi.org/10.12681/makedonika.1087)

Copyright © 2015, Κωνσταντίνος Α. Βαβούσκος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βαβούσκος Κ. Α. (1987). Ο σύνδεσμος γραμμάτων και τεχνών νομού Κοζάνης και το ιστορικό, λαογραφικό και φυσικής ιστορίας μουσείον νομού Κοζάνης. *Μακεδονικά*, 26, 367–369. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1087>

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ, ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΝΟΜΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ

'Ο λαός αυτός θά πρέπει νά είναι υπερήφανος διά τήν ικανότητα πού ἔχει νά γεννᾷ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ὅποιοι, μὲ μόνον ἐφόδιον τήν ἀγάπην πρὸς τὸν τόπον καὶ τήν ἱστορίαν του, ἀναλαμβάνουν, μὲ ὄλας τὰς συμπαρομαρτούσας δυσχερείας, τήν ἐπιτέλεσιν ἔργων, μὲ τὰ ὅποια καὶ τὸν τόπον αὐτὸν κατακοσμοῦν καὶ ὁ,τι τὸ παρελθὸν αὐτοῦ εἰς φυσικὸν καὶ πολιτιστικὸν κάλλος ἐνεφάνισε συλλέγουν, διασώζοντες, κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἐφικτοῦ, τήν ποικιλόμορφον ἐθνικὴν μας παράδοσιν ἀπὸ τήν φυσικὴν ἢ τήν ἀνθρωπίνην, συνειδητὴν ἢ ἐξ ἀμελείας, βαρεῖαν ἢ ἐλαφράν, κατὰ τὰς περιστάσεις, καταστροφὴν τῶν συγκροτούμενων αὐτὴν στοιχείων. Τοιοῦτοτρόπως διαιωρίζουν αὐτὸ, τὸ ὅποion ἀνέτως δυνάμεθα νά ἀποκαλέσωμεν ἐθνικὸν μας βίον. Μὲ τὴν πείσμονα καὶ ἀνιδιοτελεῖαν προσκόλλησιν τῶν εἰς ὁ,τι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ φυσικὸν κάλλος τοῦ τόπου καὶ πρὸς τήν πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἔθνους, γίνονται οἱ φορεῖς ἔργων εὐποιίας καὶ ἀρετῆς, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἔργων, εἰς τὰ ὅποια παρακατατίθενται τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτιστικοῦ ἐθνικοῦ παρελθόντος.

'Ἡδὴ διὰ νά μὴ ἀναφερθῶ εἰς τοὺς γνωστοὺς παλαιοὺς μεγάλους εὐεργέτας τοῦ ἔθνους, οἱ ὅποιοι ἐν τούτοις εἶχον καὶ διέθεσαν ἰδίαν αὐτῶν περιουσίαν, ἕνας Ἀλέξανδρος Λέτσας συνέλαβε καὶ ἐπραγματοποίησε τὸ παράτομον σχέδιον τοῦ συγκροτήματος τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ ἕνας Κωνσταντῖνος Φρόντζος ἐπραξε, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, τὸ αὐτὸ διὰ τήν Ἐταιρείαν Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν. Τὰ μεγαλοπρεπῆ κτήρια, τὰ ὅποια μὲ τόσας προσωπικὰς φροντίδας καὶ μὲ τόσας δυσχερείας, τὰς ὁποίας μόνον ὄσοι ἡσχολήθησαν μὲ παρόμοια θέματα γνωρίζουν, κατάρθωσαν νά ἀνεγείρουν, θά στεγάζουν καὶ θά προβάλλουν τὸν ἐθνικὸν μας βίον καὶ θά διαιωρίζουν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τῶν καὶ τῆς προσηλώσεώς τῶν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Πατρίδος. Ἡ προσφορά τῶν δὲ αὐτῆ εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας, διότι, ὅπως ἀπέδειξεν ἡ ἐμπειρία, ἄνευ στέγης εἶναι ἀδύνατον καὶ αἱ καλύτεραι προθέσεις νά εὗρουν ἀπήχησιν. Ἡ στέγη ὅμως εἶναι ἔργον πολυδάπανον καὶ περίφροντι καὶ φυσιολογικὸς ἀνήκει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸ χρέος τοῦ Κράτους. Τί θά εἶχεν ὅμως ἀπογίνει τὸ σύνολον τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομίας ἄνευ καὶ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, καὶ δὴ, ὡς πρὸς ὀρισμένα τοπικὰ ἴδια στοιχεῖα αὐτῆς;

'Ἡδὴ εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, τοὺς ὁποίους καλύπτει πλέον ἡ εὐγνώμων μνήμη ὄλων μας, προστίθεται, κατὰ τὴν ἀναλογίαν εἰς τὸ μέγεθος τῆς προσφοράς του μερίδα, διδάσκαλος τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Σιαμπανόπουλος, ὁσον σεμνὸς καὶ καλοκάγαθος, τόσον σφριγηλὸς καὶ ἀκαταπόνητος εἶναι. Θά ἦτο ἄραγε δυνατόν νά σκεφθῆ τις πρὸ ἐτῶν ὅτι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς θά εἶχε τόσον δυναμισμόν καὶ τόσῃ πίστιν, ὥστε νά γίνῃ ὁ μοχλὸς δραστηριοτήτων, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν δημιουργίαν συλλογῆς μουσειακοῦ ὕλικου καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἀνέγερσιν κτηρίου πρὸς στέγασιν αὐτοῦ, καὶ αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὸν ἀνάλογον θαυμασμόν μας; Τὸ πρᾶγματι, διὰ τὰς τοπικὰς ἀναλογίας, μεγαλοπρεπῆς κτήριον εἰς ὄψος παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς διὰ μόνης τῆς ἐπιβλητικῆς προβολῆς του ἀποτελεῖ ἔκφρασιν τῆς ἱστορίας, φυσικῆς καὶ ἐθνικῆς, τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ συγχρόνως κόσμημα τῆς πόλεως Κοζάνης, τὴν ὁποῖαν ἄλλοι παλαιότεροι φιλογενεῖς ἄνδρες ἐκόσμησαν μὲ σχολικὰ κτήρια, τιμῶντες καὶ ἐνισχύοντες τὴν ἀνέκαθεν ὑπάρχουσαν πνευματικὴν ζωὴν τῆς πόλεως.

"Ἄς ἐγκύψωμεν ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κτηρίου καὶ εἰς τὸ πλοῦσιον περιεχό-

μενόν του, τὸ ὅποιον δικαίως φέρει τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «Ἱστορικολογογραφικὸν Μουσεῖον καὶ Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας Νομοῦ Κοζάνης».

Ὁ Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Νομοῦ Κοζάνης εἶναι ὁ νομικὸς φορεὺς καὶ ὁ ἐπισημὸς φερόμενος ἰδρυτὴς αὐτοῦ. Αὐτὸς τὸ 1969 ἱδρυσεν κατ' ἀρχὴν τὸ Ἱστορικολογογραφικὸν Μουσεῖον με σκοπόν, ὡς ὁ ἴδιος τὸν προσδιώρισε, τὴν διάσωσιν καὶ προβολὴν τῶν δημιουργημάτων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τῶν παντοειδῶν μνημείων καὶ στοιχείων τῆς ἐθνικῆς μας κληρονομίας καὶ τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητος τῆς περιοχῆς τοῦ Νομοῦ Κοζάνης. Μετὰ δέκα ἔτη ὁ αὐτὸς Σύνδεσμος ἱδρυσεν καὶ τὸ Μουσεῖον Φυσικῆς Ἱστορίας Νομοῦ Κοζάνης, με βάσιν τὸ γεγονός ὅτι τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἔχει ἄμεσον ἐπιδρασιν εἰς τὴν ἐν γένει ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ δύο αὐτὰ Μουσεῖα ἐνεπλουτίσθησαν με ὑλικόν, τὸ ὅποιον τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου τούτου με ἐπικεφαλῆς τὸν (πρόεδρον) Κωνσταντῖνον Σιαμπανόπουλον με ἀγάπην καὶ ἐπιμονὴν συνέλεξαν, εἴτε ἐπὶ πληρωμῇ, εἴτε κατόπιν ἐκκλήσεων πρὸς διάφορα άτομα καὶ ὀργανισμοῦς, εἴτε με προσωπικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀναζητήσεις. Τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου τούτου, τὰ ὁποῖα πλαισιώνουν τὸν ἀκάματον Κωνσταντῖνον Σιαμπανόπουλον, ὡς ἔχουν σήμερον, χρέος μου εἶναι νὰ τὰ μνημονεύσω, διὰ τὴν τιμὴν τῆς προσπάθειάς. Ἀντιπρόεδρος Ἰωάννης Καραγκούνης, γενικὸς γραμματεὺς Εὐάγγελος Ντάγκας, ταμίαις Γεώργιος Γιαννάκης, μέλη Γεώργιος Πήττας, Λάζαρος Παπανικολάου, Νικόλαος Γούλας, Νικόλαος Κοζιάκης καὶ Ἀθανάσιος Λάλος.

Διὰ τὴν στέγασιν τῶν Μουσειῶν τούτων ὁ Σύνδεσμος κατῴρθωσε με πολυχρονίως προσπάθειάς καὶ κόπους νὰ ἀνεγείρῃ τὸ προμνημονευθὲν κτήριο ἐπὶ οἰκοπέδου, τὸ ὅποιον παρεχώρησεν ὁ Δήμος Κοζάνης. Τὸ κτήριο τοῦτο εἶναι τετράωροφον συνολικὸ ὠφελίμου ἐμβαδοῦ 1.500 τετρ. μέτρων. Τὰ σχέδια αὐτοῦ ἐξεπονήθησαν δωρεάν ὑπὸ τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἀγγέλου Πολυνεῖκου καὶ Δημητρίου Μαρμαρᾶ, ἡ δὲ χωροταξικὴ κατανομὴ τῶν ἐκθεμάτων ἐγένετο ὑπὸ τῆς μουσειολόγου Εὐρυδικῆς Ἀντζουλιάτου-Ρετσιῖα ἐπὶ τῆς βάσει τῶν κανόνων τῆς συγχρόνου Μουσειολογίας. Τὰ ὀνόματα αὐτῶν εὐχαριστῶς μνημονεύω ἐδῶ διὰ τὴν τιμὴν τῆς προσπάθειάς. Ἡ δαπάνη διὰ τὴν στέγασιν τοῦ κτηρίου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῶν δύο Μουσειῶν ἐκαλύφθη ἀπὸ δωρεὰς ἰδιωτῶν καὶ διαφόρων ὀργανώσεων καὶ ἀπὸ κρατικὰς ἐπιχορηγήσεις. Ὁ Σύνδεσμος, ὅλους τοὺς δωρητὰς τούτους δικαίως καὶ ἐγνωμόνως φερόμενος, ἀνέγραψε χρυσοῖς γράμμασιν εἰς μεγάλην μαρμαρίνην ἐπιφάνειαν εἰς περιόπτου θέσιν καλύπτουσαν τὸν τοῖχον ἀριστερὰ τῆ εἰσερχομένης εἰς τὸ Μουσεῖον, καὶ τὰς φωτογραφίας τῶν φυσικῶν προσώπων-εδωρητῶν καὶ δωρητῶν ἀνήρτησεν εἰς τὸ γραφεῖον, τὸ εὐρισκόμενον δεξιὰ τῆ εἰσερχομένης εἰς αἰώνιον μνημόσυνον αὐτῶν.

Τὸ Μουσεῖον διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα: Τὸ Ἱστορικόν, τὸ Λαογραφικόν καὶ τὸ Φυσικῆς Ἱστορίας. Τὸ πρῶτον ἐμφανίζει τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς πόλεως καὶ τοῦ Νομοῦ Κοζάνης διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἐποχῶν: τῆς νεολιθικῆς, τῆς τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου, τῆς κλασικῆς, ἑλληνιστικῆς, ρωμαϊκῆς, βυζαντινῆς, τουρκικῆς καὶ νεωτέρας. Τὸ δεῦτερον ἐμφανίζει τὰ πολιτιστικὰ ὑποσύνολα ἐκτιθέμενα κατὰ θέματα. Τὸ τρίτον, τέλος, παρουσιάζει τὸ φυτικόν καὶ ζωϊκὸν βασίλειον καὶ διάφορα ἄλλα στοιχεία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τοῦ Νομοῦ Κοζάνης. Πάντα τὰ ἐκτιθέμενα διακρίνονται διὰ τὴν καλόγουστον τοποθέτησιν, τὴν ἀρμονικὴν διάταξιν καὶ τὴν ἐντονον προβολὴν, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζωνται μόνον ὡς ἐπιστημονικόν σύνολον, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐάρεστον θέαμα με ἀνάγλυφον προβολὴν διαφόρων ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους εἰς τὴν ἡμ' αἰώνων ἑλληνίδα γῆν τῆς Μακεδονικῆς Ἑλμιείας. Δικαίως λοιπὸν τὸ Μουσεῖον τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἐδικῶν ὡς ἐν ἐκ τῶν πλέον συγχρόνων καὶ ἀρτίως ὀργανωμένων Μουσειῶν τοῦ εἴδους του εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, ὀφειλόμενον

εἰς τὴν πείσμονα καὶ εὐγενῆ προσπάθειαν ἀνθρώπων φιλομούσων καὶ φιλοπατρίδων με ἐμπνευστήν καὶ μοχλὸν ἓνα ἐπαρχιώτην Μακεδόνα διδάσκαλον.

KONSTANTINOS AN. BABOYSKOS

ANEKDOTON BYZANTINON ISTORHMA

Τρία χιλιόμετρα βορείως τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ν. Ὀλυνθος ὑπῆρχε κτήμα (τσιφλικιον), ὄπερ μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἀνήκεν εἰς τὸν Τοῦρκον Ἀλῆ-Ριζά-Γκένζι-Μεχμέτ καὶ ἐλέγετο «Μαριανά».

Αἱ ἐγκαταστάσεις αὐτοῦ τοῦ τσιφλικίου ἦσαν περὶ τὰ 200 μέτρα δυτικῶς τοῦ σωζομένου πύργου, κειμένη ἐπὶ ὠσειδοῦς λόφου μὲ περίσσιον θέαν.

Ἐντὸς τῆς οὐλῆς τῶν κτισμάτων τοῦ τσιφλικίου ἐσώζετο εἰς ἀρίστην κατάστασιν κτίσμα εἰδους βραχέως κωδωνοστασίου ἐμβαδοῦ 4 × 4, εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ ὁποίου καὶ εἰς ὕψος 1 μέτρου ἦτο ἐντοιχισμένος διὰ πλίνθων σταυρός, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποίου διὰ πλίνθων ἐπίσης ἦσαν ἀναγεγραμμένα τὰ ἀρχικά Ι.Μ.Δ., δηλαδή Ἱερά Μονὴ Δοχειαρίου. Τοιαύτη ἐπιγραφή ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν του.

Δυστυχῶς ὁ σημερινὸς ἰδιοκτήτης κατεκρήμνισε τὰ κτίρια ἰσοπεδώσας ταῦτα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ὁ ἀνωτέρω τσιφλικιοχὸς ἴσως διὰ νὰ ἀπολαύσῃ περισσοτέρας γαίας εἰς τὴν νέαν πατρίδα ἢ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ὁμόρους Πολυγυρινούς μεθ' ὧν εἶχε συνεχεῖς προστριβὰς ἐδήλωσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐποικισμοῦ καὶ κτήματα μὴ ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν, καὶ δὴ Πολυγυρινά.

Ὁ θανὸν φθὴ πατήρ μου Ἀθανάσιος Παλαμῆδης, γνωρίζων τὴν ἀναφερθεῖσαν ἐπιγραφὴν τοῦ κτίσματος καὶ ὑποπευόμενος ὅτι τὸ κτῆμα τοῦτο ἀνῆκε ποτε εἰς τὴν Μονὴν Δοχειαρίου, ἔγραψε εἰς αὐτὴν καὶ ἐξήτησε πληροφορίας.

Ἡ Μονὴ ἀπέστειλεν ἀκριβῆς ἀντίγραφον τοῦ πωλητηρίου συμβολαίου τοῦ κτήματος τούτου, ὄπερ ἀνήκεν εἰς τὴν Μεγάλην Δομestικίσσαν Ἄνναν Καντακουζηνὴν τὴν Παλαιολογίαν, τὸ ὅποιον ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Δοχειαρίου κατὰ τὸ ἔτος ΤΩ-ΠΑΙΑ Ἰνδικτικῶος μηνὸς Αὐγούστου, ἦτοι τὸν Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1373, τὸ ἥμισυ μὲν ἀντὶ 600 βενετικῶν δουκάτων ὑπερπύρων, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ ἐδώρησεν εἰς τὴν Μονὴν «χάριν τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων αὐθεντῶν καὶ γονέων τῆς» καὶ τῆς οἰκογενείας τῆς.

Τὸ κτῆμα τοῦτο πρὸ τοῦ 1373 κατέλαβον ἐπιδρομεῖς Σέρβοι, οἵτινες τὸ κατέστησαν ἐρημὸν τὸν παρακαθήμενὸν κατοίκων (κολλήγων) κα ἐν ὀλίγοις τὸ ἠφάνισαν.

Εἰς τὴν ἀγοραπωλησίαν συνέπραξαν ὁ σύζυγός τῆς Μέγας Δομestικῆς, τὰ τέκνα τῶν καὶ ὁ πανιερώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Δωρόθεος.

Τὸ περιεργὸν εἶναι ὅτι διεσώθησαν τὰ τοπωνύμια μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ὅπως ἡ Καλαμαριά καὶ τὰ Μαριανά.

Καλαμαριά ἢ Καλλιμαριά λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὅλη ἡ περιοχὴ δυτικῶς τοῦ Ὀλυνθίου ποταμοῦ καὶ νοτιῶς τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Βάβδου καὶ κατέληγεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους τῆς Θεσσαλονίκης, δι' ὃ κα ἡ ἀνατολικὴ πύλη ἐλέγετο πύλη τῆς Καλαμαριάς, ὃ δὲ μητροπολίτης Κασσανδρείας, «Ἐπίτιμος καὶ Ἐξαρχος Κόλπου Θερμαϊκοῦ», εἶχε τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας του μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ τείχους τῆς Θεσσαλονίκης ὑποχωρήσας κατόπιν διαφόρων συμβιβασμῶν κατὰ καιροὺς μετὰ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ χωρίου Ν. Ραιδεστοῦ.

Εἰς τὸ βυζαντινὸν τοῦτο συμβόλαιον ἀναφέρονται καὶ ὑδρομυλῶνες.

Τοιοῦτοι ὑδρομύλοι διεσώθησαν ἐν ἐνεργεῖα τρεῖς, ἦτοι «Τουκμάνη μύλος», «Τσαοῦση μύλος» καὶ ὁ μύλος τῶν Μαριανῶν.